

10. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı [Електронний ресурс] // Официальный сайт Министерства по делам турок за рубежом и родственных сообществ – Режим доступа до ресурсу: <http://www.ytb.gov.tr/kurumsal.php>.
11. Yurtnaç K. Turkey's New Horizon: Turks Abroad and Related Communities [Електронний ресурс] / К. Yurtnaç // SAM. – 2012. – Режим доступа до ресурсу: http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/10/SAM_paper_ing_03.pdf.

Я.О. Волкова. Туреччина як споріднена держава: формування зв'язків зі спорідненим населенням в постбіполярний період. – Стаття.

Анотація. У сучасному світі поняття "діаспора" та "споріднене населення" перетворюються на важливий елемент міжнародних відносин. Багато країн працюють над активізацією інструментів публічної дипломатії, "м'якої сили", і розширенням сфери свого впливу через діаспори. Формування політики по відношенню до споріднених громад стало однією з основних частин політики Туреччини, яка прагнула стати важливою силою в регіоні і в світі в умовах нових реалій після завершення Холодної війни. У даній статті освячуються особливості розвитку політики Туреччини з конструювання і зміцненню зв'язків з спорідненим транскордонним населенням в посткомуністичний період, а також основні інструменти її здійснення.

Ключові слова: діаспора, споріднена держава, споріднене населення, Туреччина.

Yana A. Volkova. Turkey as a Kin State: Construction Links with Kin Population in the Post-Bipolar Period. – Article.

Summary. In today's world "diaspora" and "kin population" concepts become an important element in international relations. Many countries are working on the activation of its public diplomacy instruments, "soft power" and the expansion of its sphere of influence through their diaspora. The policy towards kin communities has become a fundamental part of Turkey's policy, which sought to become an important force in the region and in the world in a new post-Cold War realities. This article sanctified peculiarities of Turkey's policy on the construction and strengthening of relationships with cross-border kin population in the post-communist period, as well as the basic tools for its implementation.

Key words: diaspora, kin state, kin population, Turkey.

УДК 327(477)

В.І. Головченко,
доктор політичних наук, професор,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

МІЖНАРОДНО-ІСТОРИЧНЕ ПІДґРУНТЯ УКРАЇНСЬКО- ГРУЗИНСЬКОГО ПАРТНЕРСТВА

Анотація. Для визначення якісного стану і перспектив розвитку партнерських відносин між суміжними чи географічно близькими державами, особливо коли йдеться про їхній стратегічний (чи такий, що наближається до нього) рівень, одним із головних критеріїв виступає наявність історичних прецедентів і відповідного досвіду двосторонніх зносин. Такий підхід цілком виправданий при ретроспективному аналізові українсько-грузинського співробітництва на міждержавному рівні. Розглядаються міжнародно-політичні обставини налагодження українсько-грузинських міждержавних зв'язків під час Української революції 1917–1920 рр., аналізується геополітичне підґрунтя формування стратегічного партнерства двох держав.

Ключові слова: Грузинська Демократична Республіка, договір, мирна конференція, партнерство, Чорноморський регіон.

Оскільки вагомим критерієм стратегічного рівня міждержавного партнерства є наявність попередньої практики координації зовнішньополітичних дій на міжнародній арені, слід звернутися до уроків і здобутків взаємин Української й Грузинської держав 1918–1920 рр., коли внаслідок розпаду Російської імперії й національно-визвольних процесів відродилася їхня міжнародна правосуб'єктність. Уже в програмній праці „На порозі нової України”, написаній на початку буремного 1918 р., Голова Центральної Ради М. Грушевський виділив окремим підрозділом „Орієнтацію чорноморську” суверенної Української Народної Республіки (УНР). Він стверджував, що коли «історичні умови життя орієнтували Україну на Захід», то «географічні умови орієнтували і орієнтують на Південь, на Чорне море» [1, с. 147].

«Взагалі, – наголошував М. Грушевський, – коли обставини тому сприяли, Україна йшла до того, щоб широко заволодіти чорноморським узбережжям і стати тут міцною ногою». Адже історично так склалося, що українці, подібно болгарам, іспанцям і сербам, є «одним з найбільш орієнталізованих... західних народів», східна духовна спадщина «являється настільки цінною складовою частиною української культури, українського життя, що ми зовсім не маємо причини її цуратись, ослаблювати чи хоч би ігнорувати в планах нашого будучого життя». Тому особливості геополітичного становища України звертають «нашу енергію, нашу працю на Схід і Південь, в сферу нашого комунікаційного центру, до котрого ведуть всі наші ріки і повинні б були повести всі наші дороги, коли б вони будувались нами в орієнтуванні нашими інтересами» [1, с. 149, 154–155].

Водночас М. Грушевський категорично заперечував навіть гіпотетичну можливість прагнення Україною до гегемонії в Чорноморському регіоні, не говорячи вже про «імперіалістичні забаганки до захоплення чужих ринків, до експлуатації культурно відсталих країв як своїх колоній, взагалі до політики економічної експансії». Натомість Голова Центральної Ради в контексті перспектив федералізації світової системи пропонував налагодження добровільного «економічного й культурного співробітництва, кооперації народів Чорного моря».

Адже цей регіон «об'єднує й зв'язує до купи краї з дуже відмінними фізичними й господарськими умовами, які незвичайно добре можуть себе доповнювати» й істотно поліпшити конкурентоздатність у міжнародній торгівлі. В цілому ж, робив прогностичний висновок М. Грушевський «тісно зв'язавшись між собою, сі чорноморські краї можуть створити незвичайно багату, велику і многосторонню економічну базу» [1, с. 156], певні контури якої можна сьогодні побачити в Організації за демократію та економічний розвиток ГУАМ і Організації чорноморського економічного співробітництва.

Великої ваги створенню Балто-Чорноморського союзу „рандштатів” („окраїнні держави” німецькою мовою) надавав і Голова Директорії УНР С. Петлюра. В інструктивному листі до глави зовнішньополітичного відомства УНР А. Лівіцького від 30 жовтня 1919 р. щодо ведення переговорів про укладення воєнно-політичного союзу з Польщею він зазначав, що «Велика Росія, та ще така чорна масть, як Денікінська, для нас неприємлема, і ми повинні шукати спільників нашої позиції щодо Денікіна. В зв'язку з цим, – підкреслював С. Петлюра, – комбінація союзу проти Росії: Польща – Україна – Латвія – Литва – Естонія цілком приємлема для нас. Коли за допомогою Польщі ми дістанемо зброю і щастя військове тоді перейде на наш бік, се наблизить можливість вступу до такого союзу Кубані, Грузії і Азербайджану і реалізувати таким чином систему коаліції Балтійсько-Чорноморських держав» [2, с. 290–291].

Питання ж про встановлення грузинсько-українських дипломатичних відносин постало після проголошення 26 травня (8 червня за н. ст.) 1918 р. тбіліською Національною Радою Грузинської Демократичної Республіки, що невдовзі була визнана офіційними Берліном і Москвою (за німецько-російським додатковим протоколом до Брестського мирного договору від 27 серпня). Зважаючи на міжнародно визнаний статус Української Держави, її провідну роль у спробах створення загально-російської федерації ще восени-взимку 1917 р. та відносно стабільне внутрішньополітичне становище гетьманату П. Скоропадського, ініціативу в справі налагодження міждержавних взаємин виявила Грузія.

22 червня (н. ст.) 1918 р. українське посольство у Берліні отримало дві ноти за підписом Міністра закордонних справ Грузії А. Чхенкелі, вони негайно ж були передані до Києва. У нотах ішлося про припинення існування Закавказької Федерації й проголошення незалежності Грузії та формування уряду Грузинської Демократичної Республіки. Це пояснювалося тим, що «об'єднана з Росією політичними договорами, заключеними на те, щоби забезпечити Грузії певну внутрішню свободу і незайманість її території, Грузія швидко побачила свої права потоптаними, свою свободу загроженою і свої вольности заміненіми режимом повної анексії». А після виведення, згідно Брестського мирного договору, російських військ із Закавказзя «ніякий зв'язок не зв'яже більш Грузії з Росією, вона вільна однині од всіх обов'язків щодо другої держави» [2, арк. 12–13]. (Тут варто зазначити вражаючу подібність історико-правової аргументації грузинського МЗС до положень відомої „Самостійної України” М. Міхновського 1900 р. – Авт.).

Не чекаючи на офіційну відповідь із Києва, 17 липня 1918 р. Прем'єр-міністр Грузії Н. Жорданія листовно повідомив главу зовнішньополітичного відомства Української Держави – Д. Дорошенка про призначення, «в цілях зміцнення дружніх відносин» між обома державами, послом в Україні В. Тевзая, а його заступником – Д. Вачейшвілі. По прибутті до Києва Місія Грузинської Демократичної Республіки розташувалася по вул. Караваєвській (з 1926 р. – вулиця Льва Толстого), 9. Тоді ж призначений Повноважним представником Грузії при Раднаркомі РСФРР Г. Хунхадзе порозумівся з Генеральним консульством Української Держави у Москві й став опікуватися інтересами громадян України після початку чергової агресії радянської Росії проти УНР.

Знаковою віхою в формуванні українсько-грузинського партнерства стало укладення в Києві 5 грудня 1918 р. повномасштабного двостороннього договору із 6-ти розділів і 22-х статей; його підписав Товариш міністра торгу і промисловості Української Держави С. Бородаєвський і В.Тевзая. Угодою передбачалося взаємне надання громадянам обох держав повного обсягу політичних і цивільно-майнових прав, а двостороння торгівля набувала статусу найбільшого сприяння, до того ж товари при ввозі з території однієї держави до іншої не мали обкладатися подвійним майном. Виняток становили товари, «які підлягають, або можуть підлягати державній монополії» (ст. 9). Взаємний пільговий режим встановлювався також для українських і грузинських морських суден та їхніх вантажів (ст. 14), а згідно ст. 18-ї від оподаткування звільнялися й транзитні товари. Для розроблення «питання про мита, про можливий митний союз» українсько-грузинський договір передбачав створення змішаної комісії на паритетних засадах (ст. 20). Угода набувала чинності з моменту її підписання [3, с. 318–319].

Проте антигетьманське повстання під проводом Директорії в листопаді-грудні 1918 р. завадило налагодженню взаємовигідних торговельно-економічних відносин між Україною й Грузією та заснуванню в Тифлісі українського дипломатичного представництва. Це відповідальне завдання довелося вирішувати в набагато складніших умовах за доби відновленої УНР. Адже одним із найважливіших напрямів її зовнішньої політики залишалася інтенсифікація відносин із „рандштатами”, у т. ч. країнами Південного Кавказу, й формування Балто-Чорноморського союзу. Це мало б забезпечити для відновленої УНР, за задумами її керівників, надійних військово-політичних спільників у боротьбі з реставраторськими планами „червоної” й „білої” Росії, істотно поліпшило б геополітичне та господарсько-економічне становище України.

Щоправда, в підходах УНР і південнокавказьких республік до вирішення важливих зовнішньополітичних проблем спостерігалися певні розбіжності. Передусім, це стосувалося ставлення до „білого руху” і головнокомандувача Збройними силами Півдня Росії А. Денікіна. Незважаючи на конфлікт із „добровольцями” щодо контролю над Сочинською округою, меншовицький уряд Грузії пішов на мирні переговори з А. Денікіним і в серпні 1919 р. досягнув «узгодження інтересів Грузії й російської Добровольчої армії». Більше того, невдовзі Грузія тимчасово стала одним із притулків для решток розгромленої більшовиками денікінщини.

Проте створення повноцінного дипломатичного представництва УНР в історико-культурному й економічному центрі Кавказу – Тифлісі диктувалося потребами просування та забезпечення

взаємовигідних торговельних контрактів. Тому цілком логічним було заснування наказом по МЗС УНР від 26 січня 1919 р. Української дипломатичної місії на Кавказі (до Грузії) й призначення її головою члена Ради міністерства – І. Красковського. Уже 21 червня 1919 р. він звітував до МЗС УНР, що «ідея Чорноморської Федерації зустрічає велике співчуття на Кавказі й на Кубані з Чорноморщиною, причому відповідальні керівники політикою Кавказу й Кубані, з котрими я про це бесідував, переконано вважають, що ініціатива і головна роль у цьому має за справедливістю належати Україні, як тільки вона звільниться від більшовиків» [4, арк. 73–74].

Поряд із Українською дипломатичною місією І. Красковського важливу роль у проведенні політики УНР у регіоні відіграла Українська військова місія до народів Північного Кавказу на чолі з полковником М. Чеховським. Вона була сформована у березні 1919 р. з ініціативи Міністра військових справ УНР – отамана О. Шаповала із завданням набору добровольців до Української Армії. Але доки військова місія дісталася до Тифліса (1 липня), Республіка Союзу Горців Кавказу була окупована Добровольчою армією А. Денікіна, тому М. Чеховський залишився військовим аташе дипломатичної місії І. Красковського.

Роль Української дипломатичної місії у Тифлісі як центру політичного тяжіння й об'єднувачого осередку для демократичних сил Кубані, Дагестану, Чечні, Кабарди й Осетії була очевидною навіть для Верховного комісара Франції в регіоні – графа де Мартеля. «Для того, щоб перебалакати в тій чи іншій справі представникові Кубані, чи представникові Північного Кавказу» з ним, «їм указувалося, аби вони це робили через Голову УДМісії на Кавказі». Зрозуміло, що І. Красковський неодноразово спілкувався з грузинським урядом «по різним справам тих народів» [4, арк. 192–193].

Водночас на Паризькій мирній конференції окреслився спільний дипломатичний фронт двох демократичних республік. Надзвичайна дипломатична місія УНР, очолювана спершу Г. Сидоренком, а з 22 серпня 1919 р. – графом М. Тишкевичем, відразу ж встановила тісні контакти з делегаціями Грузії, Азербайджану, Білорусі, Естонії, Латвії, Литви, Республіки Горців Північного Кавказу. Фактично відбулося об'єднання дипломатичних представництв „окраїнних держав” під головування керівника української місії. Наприкінці кожного місяця, а за потреби і частіше, відбувалися наради представників цих країн, спільними зусиллями вони видавали журнал „L'Europe Orientale”.

Яскравим проявом дипломатичної співпраці „рандштатів” на Паризькій мирній конференції був спільний протест їхніх делегацій щодо визнання Антантою віце-адмірала О. Колчака „Верховним Правителем Росії”. 26 травня 1919 р. „Рада чотирьох” направила в Омськ відповідну дипломатичну ноту, в якій офіційне визнання колчаківського уряду обумовлювалося категоричною вимогою надання останнім незалежності Польщі й Фінляндії та широкої автономії (включно з правом на зносини з державами Антанти) країнам Балтії, Закавказьким і Закаспійським територіям.

Але в досить ухильній відповіді Антанті „верховний правитель” підтверджував лише повну незалежність Польщі, погоджуючись на обмежену внутрішню автономію решти зазначених у ноті регіонів. Про суверенну державність України, Білорусі й Північного Кавказу в листуванні взагалі не йшлося [5, с. 230–235]. Однак така відповідь цілком задовольнила Францію й Велику Британію, які на той час іще утримувалися від юридичного визнання „рандштатів”, за винятком Польщі й Фінляндії.

Про те, що доля новопосталих держав була вирішена без найменшої участі їхніх представників, ті дізналися з паризьких газет лише 13 червня 1919 р. Через п'ять днів глави делегацій Азербайджану (А. Топчібаєв), Білорусі (А. Луцкевич), Естонії (Н. Поска), Грузії (М. Чхеїдзе), Латвії (З. Меєровіц), Північного Кавказу (А. Чермоєв) та України (Г. Сидоренко) подали до Паризької мирної конференції заяву протесту. В ній наголошувалося, що зазначені республіки «створилися й існують з вільної волі населення», «їх конституції є вироблені, а їх взаємні відносини до сусідніх держав устійнені та будуть вирішені їхніми конституційними зібраннями».

Таким чином, рішення урядових органів Росії жодним чином не можуть «торкатися суверенних прав Азербайджану, Естонії, Грузії, Литви, Північного Кавказу, Білорусі й України», а взаєми-

ни цих держав із Росією «можуть бути улаштовані тільки як між державами, рівними у своїх правах, незалежними та суверенними». Представники „рандштатів” наполягали на негайному офіційному визнанні їхньої незалежності великими державами і мирною конференцією [6, с. 98–99].

На жаль, ця сповнена гідності нота протесту не мала належного відзиву серед керівників Паризької мирної конференції. А політична діяльність Української дипломатичної місії на Кавказі надзвичайно ускладнилася у зв'язку з підписанням у Москві 7 травня 1920 р. „Мирного договору між РСФРР і Грузією”. За нею Кремль визнавав «незалежність і самостійність Грузинської держави», однак водночас договір не дозволяв дислокацію на її території жодних військових сил, що могли б стати базою для операцій проти РСФРР чи її союзників. Угода також не допускала утворення, перебування й діяльності антибільшовицьких груп і організацій у Грузії. Уряд останньої ставився до укладення Московського договору як єдиної за тих умов (після більшовицького перевороту в Азербайджані 26–28 квітня 1920 р.) можливості зберегти грузинську державність.

До того ж могутнім союзником Кремля у знищенні південнокавказьких демократичних республік виступив турецький націоналістичний уряд М. Кемаль-паші, який ще 26 квітня 1920 р. звернувся до В. Леніна з офіційною пропозицією про «спільну антиімперіалістичну боротьбу». Уже 24 серпня був парафований проект більшовицько-турецького Договору про дружбу, а 7 жовтня він доповнений угодою про координацію бойових дій російських і турецьких військ у Південному Кавказі.

Таким чином, на кінець осені 1920 р. Грузинська Демократична Республіка, зрештою, опинилась у всуціль ворожому військово-політичному оточенні. Це, практично, унеможливило перебування Місії УНР у Тифлісі. Ще напередодні оприлюднення російсько-грузинського мирного договору І. Красковський звернувся до Міністра закордонних справ Грузії Є. Гегечкорі з питанням: як вплине на статус українського посольства п. 5 угоди, що забороняв існування на території Грузії будь-якого політичного представництва, ворожого РСФРР. Той запевнив українського посла, що «поки він, Гегечкорі, керує закордонною політикою Грузії становище Української Дипломатичної Місії на Кавказі не зміниться».

Тому коли вже 28 травня 1920 р. глава більшовицького уряду України Х. Раковський радіограмою звернувся до Є. Гегечкорі з пропозицією почати переговори «для відновлення стосунків між обома державами» [7, с. 23], уряд Грузії спершу утримувався від позитивної відповіді, вважаючи УСРР «придатком» радянської Росії, тим більше, що її в якості легітимної держави ще не визнавали західні країни. Через два місяці Голова РНК УСРР знову звернувся до Є. Гегечкорі з тією ж пропозицією, вказуючи на те, що коли «уряд Грузії не вважає за потрібне врегулювати свої відносини з Україною..., ми будемо змушені посилити наше ставлення до грузинських громадян».

«Повноважене представництво РСФРР на Кавказі», зі свого боку, посилювало тиск на грузинський уряд, офіційно зажадавши від нього видачі дипломатичної місії «якоїсь Української Народної Республіки». Посол радянської Росії в Грузії С. Кіров звернувся з нотою до Є. Гегечкорі, наголошуючи на тому, що «Грузія порушує пункт 8 ст. V Договору від 7 травня, надаючи можливість функціонуванню в Тбілісі ворожих до РСФРР посольств т. зв. Української Народної Республіки». С. Кіров наполягав на їхньому виселенні за межі Грузії, а у випадку незгоди з пропозицією Х. Раковського, як союзника РСФРР і невиконання вищезгаданої вимоги, кремлівський посол попереджав, що «це буде мати небажані наслідки» [8].

Тому Є. Гегечкорі, що вважався лідером антибільшовицького угруповання в грузинському уряді, змушений був спішно залишити Тифліс і відбути до Парижа під приводом дипломатичного забезпечення юридичного визнання Грузії „Радою чотирьох”. Прем'єр-міністр Грузії Н. Жорданія у більш, ніж двогодинній приватній розмові з І. Красковським, відзначив непохитність дружнього ставлення грузинського народу до українського і його національного уряду та національного представництва на Кавказі, але водночас наголосив, що «подаліше існування Української Дипломатичної Місії може послужити для більшовиків casus'ом belli з Грузією».

Коли І. Красковський запропонував прем'єрові повернути йому вірчі грамоти, Н. Жорданія заявив, що «Грузія зовсім не бажає розриву з нами, і тільки сила політичних обставин ставить Гру-

зію в такі умови». 19 жовтня 1920 р. українського посла було запрошено на нараду до МЗС Грузії й повідомлено, що її уряд «завдяки вимогам більшовиків примушений перервати дипломатичні зносини» з УНР [4, арк. 188]. Але в засобах масової інформації нейтрально повідомлялося, що І. Красковський виїхав за межі країни для звіту урядові УНР і участі в з'їзді її закордонних представників.

Натомість уже 26 листопада 1920 р. уряд Грузії запропонував урядові Української СРР розпочати переговори щодо укладення політичної й економічної угоди. Після згоди голови більшовицького уряду України Х. Раковського місцем їхнього проведення сторони визначили Москву, і загальний договір був підписаний 31 січня 1921 р. грузинським послом Г. Махарадзе й членом ВУЦВК Ю. Коцюбинським. Окрім договору, 31 січня були укладені ще угоди про оптацію грузинського громадянства і вивіз майна.

Текстуально українсько-грузинський договір відповідав «Мирному договору між РСФРР і Грузією» та містив взаємне визнання суверенітету. Передбачалося встановлення дипломатичних і консульських відносин у найкоротший термін, а в економічних зв'язках був зафіксований принцип найбільшого сприяння. Українська СРР зобов'язувалася повернути Грузії пам'ятники мистецтва і стародавності, архівні документи і т.п. [9, с. 28].

Договір складався з 11-ти статей і набрав чинності тільки після ратифікації верховними законодавчими органами обох держав, але фактично так і залишився нереалізованим, оскільки вже 12 лютого 1921 р. на півдні Грузії спалахнуло інспіроване більшовиками збройне повстання. За попередньо досконало відпрацьованим в Азербайджані й Вірменії сценарієм, через тиждень була проголошена Грузинська Соціалістична Радянська Республіка, на допомогу їй рушила російська Червона армія й уже 25 лютого увійшла з боями в Тифліс. Щоправда, НКЗС УСРР встиг скористатися грузинським прецедентом і звернутися 13 грудня 1920 р. з радіонотою до урядів усіх країн, де містилася пропозиція встановлення безпосередніх відносин із радянською Україною.

Таким чином, офіційне визнання в січні 1921 р. державами Антанти аж ніяк не врятувало Грузинську Демократичну Республіку від більшовицької окупації (за іронією долі, саме того дня, коли Є. Гегечкорі вручив свої вірчі грамоти в Парижі, червоні вступили в Тифліс). 18 березня 1921 р. з Батумі в еміграцію вирушили уряд і частина парламентарів Грузинської Демократичної Республіки на чолі з Н. Жорданія. Це створювало формально-юридичний ґрунт для подальшої дипломатичної співпраці Державного Центру УНР в екзилі й демократичного уряду Грузії на міжнародній арені в справі договірно-правового оформлення Чорноморського союзу.

23 листопада 1921 р. керівник дипломатичної місії УНР у Стамбулі І. Токаржевський-Карашевич і глава Комітету підтримки України О. Адьясевич підписали з дипломатичним представником Грузинської Демократичної Республіки К. Гварджаладзе проект союзної угоди. Через п'ять днів, також у Стамбулі, аналогічні договори були укладені з делегатами Азербайджанської Демократичної Республіки і Республіки Горців Північного Кавказу на Паризькій мирній конференції. Договірні сторони зобов'язувалися надавати одна одній «взаємну допомогу дипломатичним і політичним шляхом у справі захисту політичної незалежності» та в найближчий час об'єднати зусилля «у спільній боротьбі проти РСФРР з метою звільнення від окупації». Для цього передбачалося розроблення військової конвенції та угод, які б регулювали двосторонні фінансові й економічні відносини. В разі втручання третьої сторони у визвольну боротьбу на боці Кремля, УНР, Грузія, Азербайджан і Північний Кавказ мали «діяти проти неї спільно, відповідно до статей, передбачених щодо боротьби проти РСФРР» [10, с. 16].

Однак загальна військово-політична ситуація у Центрально-Східній Європі й на Кавказі тоді склалася не на користь поновлення успішної визвольної антибільшовицької боротьби за незалежність і утвердження демократичного ладу в „рандштатах”. Країни Західної Європи остаточно полишили сподівання на швидке повалення більшовицької диктатури в Росії й прагнули до налагодження з нею взаємовигідного товарообміну. Прибалтійські держави, у тому числі й Польща, уклавши з Кремлем досить сприятливі для себе мирні договори та вступивши до Ліги Націй, зосередилися на вирішенні внутрішніх проблем. А вже юридично підготовлений на договірному рівні Чорноморський союз за

участю УНР, Кубанської Народної Республіки, Демократичного Дону, Азербайджанської Демократичної Республіки, Грузинської Демократичної Республіки та Республіки горців Північного Кавказу був зірваний більшовицькою окупацією регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий українець: матеріали з життя та діяльності М.С. Грушевського / упоряд., підгот. текстів та фотоматеріалів, комент., приміт. А. П. Демиденка. – К.: Веселка, 1992. – 551 с.
2. Листування по дипломатичним зносінам з Грузією. Частина 1. Про призначення представників Грузії до України і їхні потреби; про призначення українських консулів до Грузії. – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, м. Київ (далі – ЦДАВО України), ф. 3766, оп. 1, спр. 134, арк. 1–45.
3. Дорошенко Д. Історія України, 1917–1923 [в 2-х т.] : Документально-наукове видання / упоряд.: К.Ю.Галушко. Т.ІІ. Українська Гетьманська Держава 1918 року / Д. І. Дорошенко. – К.: Темпора, 2002. – 352 с.
4. Матеріали про діяльність посольства УНР в Туреччині та Надзвичайної дипломатичної місії УНР на Кавказі. – ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 3, спр. 49, арк. 1–211.
5. Штейн Б.Е. «Русский вопрос» на Парижской мирной конференции / Б. Е. Штейн. – М.: Наука, 1949. – 244 с.
6. Стахів М. Україна в добі Директорії УНР / М. Стахів: [у 7 т.]. – Скрентон: Укр. наук.-видавн. б-ка, 1962-1966. Т. 6: Криза на всіх фронтах. – 247 с.
7. Бежуашвілі А. Україна і Грузія: дипломатичні відносини 1918–1920 / А. Бежуашвілі // Хроніка – 2000. – Вип. 47–48. – С. 20–31.
8. Ментешашвили А. Из истории взаимоотношений Грузинской Демократической Республики с советской Россией и Антантой. 1918–1921 гг. / А. Ментешашвили [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://infospace.narod.ru/publik/analysis_5a.htm.
9. Кіладзе С. Невідомі сторінки дипломатії / С. Кіладзе // Хроніка 2000. – К., 2001. – Вип. 43: Україна-Грузія. – С. 27–33.
10. Матвієнко В. М. Чорноморський Союз: нереалізовані наміри / В. М. Матвієнко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – 2003. – Випуск 66. – С. 13–17.

В.И. Головченко. Международно-исторические основы украинско-грузинского партнерства. – Стаття.

Анотація. Для определения качественного состояния и перспектив развития партнерских отношений между соседними или географически близкими государствами, особенно когда речь идет об их стратегическом (или таком, что приближается к нему) уровне, одним из базовых критериев выступает наличие исторических прецедентов и соответствующего опыта двусторонних отношений. Рассмотрены международно-политические обстоятельства налаживания украинско-грузинских межгосударственных связей во время Украинской революции 1917–1920 гг., анализируются геополитические основания формирования стратегического партнерства двух государств.

Ключевые слова: Грузинская Демократическая Республика, договор, мирная конференция, партнерство, Черноморский регион.

Volodymyr I. Holovchenko. International and Historical Background of the Ukrainian-Georgian Partnership. – Article.

Summary. To determine the quality of and prospects for partnership between neighboring or geographically close countries, especially when it comes to their strategic (or one that is close to it) level, one of the main criteria serves the presence of historical precedents and relevant experience of bilateral relations. The article spotlights international and political circumstances of the Ukrainian-Georgian interstate contacts' adjusting during the Ukrainian revolution 1917-1920, analyses geopolitical foundations of the strategic partnership's formation between two countries.

Key words: Georgian Democratic Republic, treaty, peace conference, partnership, the Black Sea region.